

การสร้างองค์ความรู้การวิจัยสร้างสรรค์ภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย ตามหลักแนวคิดเซคิ

อรัญ วาณิชกร¹

บทคัดย่อ

การออกแบบภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยตามแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ SECI Model มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านการออกแบบองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยที่ดี ร่วมสมัยสู่ระดับสากล 2) แสดงพัฒนาการขององค์ความรู้ที่ใช้ในการออกแบบ โดยกระบวนการรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์วิจัยและพัฒนาจากฐานการปฏิบัติการ (Practice-led Research) ใน 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย เพื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ SECI Model เป็นวงรอบของการสร้างสรรค์ให้กับ 3 หน่วยงาน จากนั้นสรุปหาข้อค้นพบและองค์ความรู้ที่ได้จากแต่ละหน่วยงาน รวบรวม วิเคราะห์ เปรียบเทียบร่วมกับประสบการณ์ของผู้วิจัย และรายงานผลเป็นข้อค้นพบจากการทำงานวิจัย ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยรวบรวมองค์ความรู้ด้านการออกแบบในวงรอบหน่วยงานที่ 1 การแพทย์แผนไทยประยุกต์สวนสุนันทา จากการทำงานออกแบบและพัฒนาภาพลักษณ์แบรนด์องค์กรเชิงวัฒนธรรมด้านสุขภาพ:ตำรับวังสวนสุนันทา ค้นพบรูปแบบตราสัญลักษณ์ตำรับวังสวนสุนันทาที่ได้จากองค์ประกอบร่วม เฉลว ร่วมกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นของวังสวนสุนันทา หน่วยงานที่ 2 มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรค้นพบ อัตลักษณ์การแพทย์แผนไทยได้แก่ 1) เวชกรรมไทย ใช้สัญลักษณ์ในการออกแบบ ได้แก่ เฉลว, อุณาโลม 2) เกษตรกรรมไทย ได้แก่ ใบไม้สมุนไพรหม้อยาไทย ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มธรรมชาติสัญลักษณ์ และวัตถุสัญลักษณ์ ส่วนใบยาที่เลือกใช้คือ ใบบัวบก 3) ผดุงครรภ์ไทย ใช้สัญลักษณ์ต่างๆช่วยในการออกแบบ ได้แก่ เปลือกไข่ รูปทรงของมารดาอุ้มบุตร 4) หัตถเวชกรรมไทย (นวดไทย) ใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ช่วยในการออกแบบได้แก่ ทำนวด ฤๅษี จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ ผลการออกแบบได้นำเสนอในงานนิทรรศการทางศิลปกรรม เพื่อการแพทย์แผนไทยขึ้นที่อาคารพิพิธภัณฑ์เจ้าพระยาอภัยภูเบศร และหน่วยงานที่ 3 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการออกแบบทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Department of Visual Design, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Thailand. อีเมล aranswu@gmail.com

และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ได้ค้นพบเพิ่มเติมในส่วนของบรมครูที่เป็นอัตลักษณ์การแพทย์แผนไทย ได้แก่ พระโภษะไชยคุรุไวฑูรประภาตถาคต (พระกริ่ง) และหมอชีวกโกมารภัจจ์ โดยนำเสนอด้วยรูปแบบของงานศิลปกรรมเพื่อการตกแต่งผนังอาคาร และส่วนของผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของหน่วยงานในรูปแบบต่างๆ เช่น ที่ทับกระดาษที่เสียบปากกา พวงกุญแจ ฯลฯ สุดท้ายองค์ความรู้ที่ได้จากหน่วยงานทั้ง 3 แห่งรวมกันให้เห็นความสำคัญของวงรอบการสร้างองค์ความรู้ การพบอัตลักษณ์การแพทย์แผนไทยที่มีคุณค่าและความหลากหลาย ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งสำหรับการออกแบบองค์ประกอบ เพื่อสร้างให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีให้กับการแพทย์แผนไทย และวิธีการบูรณาการศิลปกรรมเข้ากับการแพทย์แผนไทย เพิ่มความสนใจให้เกิดขึ้นต่อกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่เป็นคนรุ่นใหม่ และแนวทางการนำเสนอใหม่ที่มุ่งเน้นสุนทรียภาพลดทอนรายละเอียด เพื่อส่งเสริมคุณค่าใหม่ให้ร่วมสมัย

ด้านพัฒนาการขององค์ความรู้ ที่ใช้ในการออกแบบการแพทย์แผนไทยให้มีอัตลักษณ์ (CI) ที่เป็นของตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามวัตถุประสงค์บริบทของแต่ละหน่วยงานทางการแพทย์แผนไทย และออกแบบองค์ประกอบรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง กับการส่งเสริมภาพลักษณ์ทางการแพทย์แผนไทยได้อย่างหลากหลาย

คำสำคัญ: 1. การสร้างองค์ความรู้ Ba seci model 2. การออกแบบภาพลักษณ์
3. การแพทย์แผนไทย

The Creation of Knowledge, Research, and Creative Image of Thai Traditional Medicine Based on The SECI Model

Aran Wanichakorn¹

Abstract

The purposes of the creation of image of Thai traditional medicine based on the SECI Model were to 1) study and collect the knowledge of related elements for the creation of good, contemporary and universal image of Thai traditional medicine, and 2) present the development of knowledge used in designing process by collecting knowledge from research experience and the development of practice-led research in three Thai traditional medicine institutions. Based on the SECI Model, this study analyzed the cycles of knowledge creation of the three institutions. The knowledge gained were summarized and compared with the researcher's experience and the findings were reported. The findings on the creation of image of Thai traditional medicine in the three institutions are as follows. In creating the image for Recipes of Suansunandha Palace at Suansunandha's Department of Applied Thai Traditional Medicine, the design of the brand logo is the combination of Chaleaw and Suansunandha local identity. The brand logo of the Chao Phya Abhaibhubejhr Hospital Foundation was designed based on four identities: 1. Thai traditional medicine illustrated by Chaleaw, Ounalom; 2. Thai traditional Pharmaceutical using the symbols of an herbal leaf, *Centellaasiatica* and a Thai medicine pot, classified as the nature semiotic and object semiotic; 3. Thai traditional midwifery presented by eggshell and the shape of a mother holding her son; and 4. Thai traditional massage (Nuad Thai) using the symbols of massage postures, hermit and Wat Pho Mural. The design was presented in the art exhibition of Thai traditional medicine at the museum of Chao Phya Abhaibhubejhr. The image of the Department of Thai Traditional and Complementary Medicine,

¹Department of Visual Design, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Thailand. E-mail: aranswu@gmail.com

Ministry of Health was created based on the image of the Thai traditional medicine fathers: Bhaisajyaguru Tathagata (PhraKring) and Jivakakumarbhaccha. The image is illustrated in the form of wall art to decorate buildings and used in designing souvenirs of the institution such as paperweights, pen holders, and key chains. The knowledge gained from all three institutions demonstrates the importance of the knowledge cycles. The identities of Thai traditional medicine found are valuable and diverse. They are the cultural capital for the creation of a good image for Thai traditional medicine via the integration of art, which attracts more attention from the young people. The new way of presentation focuses on aesthetics and reduced details to create a contemporary image.

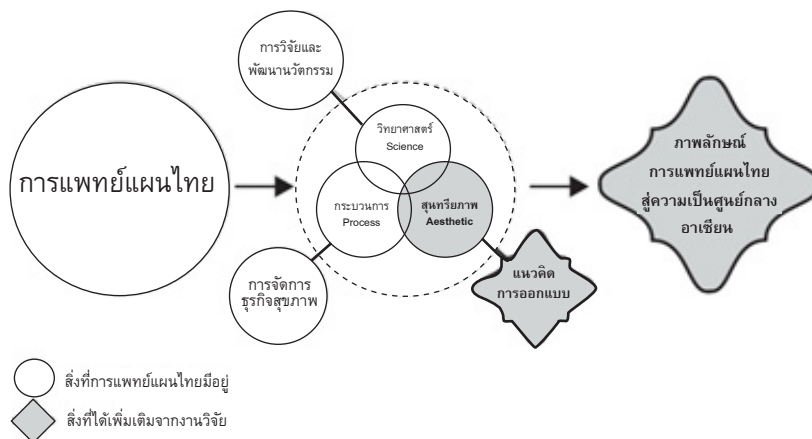
The creation of corporate identity (CI) of Thai traditional Medicine can be adjusted according to the purpose and context of each institution, and can be designed in various forms based on the elements and details pertaining to the good image of Thai traditional medicine.

Keyword: 1. The SECI Model of Knowledge creation 2. Image Creation
3. Thai Traditional Medicine

บทนำ

ผู้วิจัยมีความสนใจภูมิปัญญาดั้งเดิมทางการแพทย์ ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ของการดำรงชีวิตของคนไทย และต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาพลักษณ์ ด้วยเครื่องมือและกลยุทธ์การออกแบบ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติฉบับที่ 8 ในกลยุทธ์ ที่ 4 ด้านการพัฒนาและคุ้มครองภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือกและสมุนไพร และกลยุทธ์ที่ 8 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศ เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN Economic Community: AEC) ด้วยการพัฒนาภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยจาก ส่วนกลางของประเทศ คือภาคกลางและภาคตะวันออกเพื่อปรับภาพลักษณ์ของธุรกิจ บริการแพทย์แผนไทย สรุบบนขององค์กรแห่งการออกแบบ (corporation of design) ตามนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนา ประเทศให้เกิดความมั่งคั่งและมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยใช้ทุนทางความคิดสร้างสรรค์ เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรม ด้านภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยดั้งเดิม ด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 บิดาแห่งการแพทย์แผนไทย ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม ได้รวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์ แผนไทยมาเผยแพร่ในวงกว้าง จารึกตำราการแพทย์แผนไทยและจัดสร้างฤๅษีตดตณ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) ต่อมาองค์การศึกษา ทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศรับรอง ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เป็นมรดกความทรงจำ แห่งโลก เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2554 ผู้วิจัยจึงได้ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมนี้เพื่อ ออกแบบภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย โดยเริ่มจากศึกษานโยบายภาครัฐบาล ตลอดจนนโยบายระดับสากล ทั้งในหลักแนวคิดของนักวิชาการด้านการตลาด ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนไทย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับภาพลักษณ์แพทย์ แผนไทย โดยได้กรอบแนวคิดในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านวิทยาศาสตร์หรือการวิจัยและ พัฒนาผลิตภัณฑ์ และการบริการด้านแพทย์แผนไทย ด้านกระบวนการต่างๆ เช่น เกณฑ์การจัดการออกแบบตกแต่งสถานที่ขององค์กรการแพทย์แผนไทยและ ความสะอาดนั้นหน่วยงานภาครัฐบาล โดยกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือกกระทรวงสาธารณสุข ตลอดจนหน่วยงานการศึกษาต่างๆ นั้น มีการดำเนินการพัฒนาอยู่อย่างเร่งด่วน งานวิจัยจึงมุ่งเน้นในการพัฒนาส่วนที่ ขาดแคลนคือ ภาคการสร้างสรรคภาพลักษณ์ที่ดี ที่เหมาะสมและเป็นสากล

หรือสุนทรียภาพที่จะช่วยผลักดันแบรนด์การแพทย์แผนไทย ให้เกิดการยอมรับด้านภาพลักษณ์ที่ดีทั้งในประเทศ และระดับสากลดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัย (2555)

ผู้วิจัยมีต้นทุนองค์ความรู้เดิมด้านทัศนศิลป์และการออกแบบ หากแต่ยังขาดองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อพัฒนาแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มหน่วยงานการแพทย์แผนไทย จึงได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างองค์ความรู้ SECI Model เพื่อเรียนรู้และเข้าถึงองค์ความรู้ที่ยังขาด ซึ่งแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ SECI เป็นทฤษฎีที่เป็นกระบวนการทางสังคมแรกเริ่มถือกำเนิดมาเพื่อใช้ในบริษัทที่ทำอุตสาหกรรมและธุรกิจ แต่ทว่ากรอบแนวคิดนี้สามารถนำส่งเสริมการพัฒนาภาพลักษณ์ของการแพทย์แผนไทย และประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับการวิจัยในในครั้งนี้ได้อย่างลงตัว เพราะมีแนวคิดให้ความสำคัญกับลักษณะความรู้สองแบบคือ ความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ลักษณะความรู้สองประเภทนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งระดับบุคคล ในองค์กร หรือระหว่างองค์กรตามวิธีของ SECI นี้ การเปลี่ยนกลับขององค์ความรู้ คือเปลี่ยนจากความรู้ฝังลึก ไปเป็นความรู้แจ้งชัด และกลับไปสู่ลักษณะของความรู้ฝังลึกอีกครั้ง เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังที่นาโนกะไดอธิบายว่า อ้างใน ยุนซุซ ทินนะลักษณ์ ปรีศนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

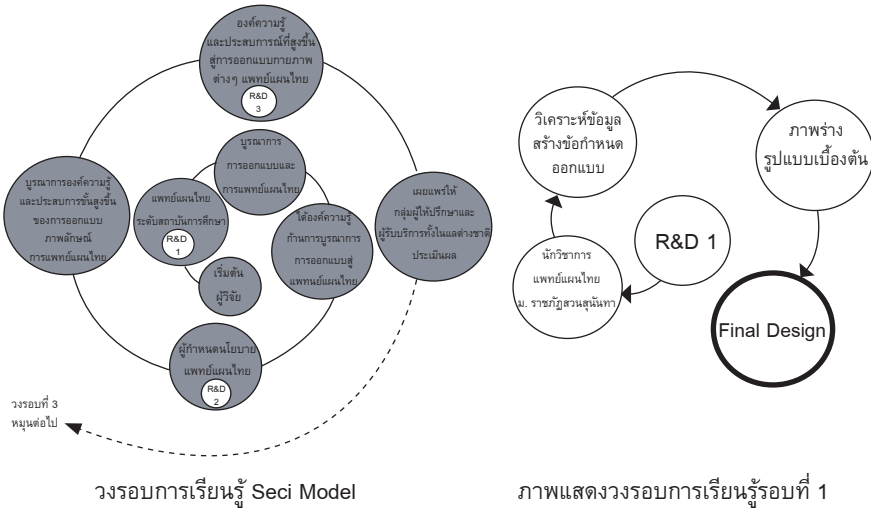
Socialization: การพบกัน รู้สึกได้ว่ามีบางอย่างร่วมกัน

Externalization: การนำเอาประสบการณ์ความรู้ ความคิด ภายในตัวบุคคลแต่ละคนออกมาให้คนอื่นรับรู้ได้

Combination: การนำเอาความรู้ที่ปรากฏแจ่มมาเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและลงมือปฏิบัติตามแนวทางให้ผู้อื่นรับรู้ได้จัดระบบ

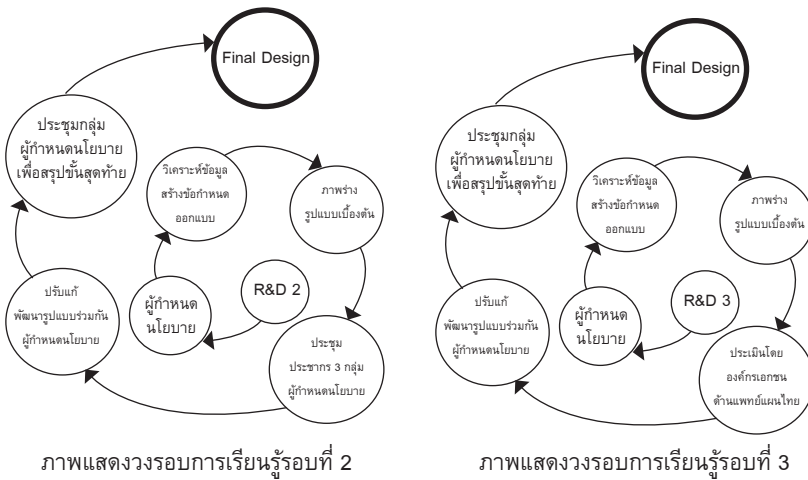
Internalization: การเรียนรู้แต่ละบุคคลจากการปฏิบัตินั้น

เพื่อใช้ในการหาองค์ความรู้ด้านการออกแบบเพื่อสร้างองค์ประกอบของภาพลักษณ์ทางการแพทย์แผนไทย โดยลงพื้นที่ศึกษา ปรีक्षाผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนการทดลองออกแบบ ตามแนวทางวิจัยและพัฒนาจากฐานการปฏิบัติการ (Practice-led Research) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ เรื่องราวและคุณค่าที่ช่วยส่งเสริมให้เป็นรูปธรรมผ่านการออกแบบทัศนศิลป์ ใน 3 องค์การที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย ได้แก่ หน่วยงานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา อาคารพิพิธภัณฑ์โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ตลอดจนนำเสนอผลงานออกแบบในรูปแบบโดยออกแบบองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ตราสัญลักษณ์หน่วยงานการแพทย์แผนไทย การแสดงภาพผลงานศิลปกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อประดับตกแต่งในสปาแพทย์แผนไทยร่วมสมัย ศิลปกรรมเพื่อประดับผนังอาคาร (Wall art) ตลอดจนการออกแบบและจัดทำต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ระลึกหน่วยงานการแพทย์แผนไทย โดยให้ความสำคัญกับการพบปะผู้รู้ที่จริง หรือประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มประชากร 3 สถานที่ หลักทางการแพทย์แผนไทยเพื่อสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ ได้แก่ องค์การส่วนย่อยการแพทย์แผนไทย เช่น สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏสวนสุนันทา เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในการช่วยออกแบบอัตลักษณ์องค์กรวังสวนสุนันทา ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และตกแต่งภายในศูนย์ฝึกประสบการณ์การแพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการศึกษาคำสำคัญสถาปัตยกรรมอาคารพิพิธภัณฑ์ และสุดท้ายผู้วิจัยได้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม กับกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ในการออกแบบในองค์ประกอบอื่นๆ ตามความต้องการของหน่วยงาน โดยแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ดังแผนภาพการสร้างองค์ความรู้ข้างล่างจากนั้นวิเคราะห์ สรุปประเด็น ลดทอน และเรียบเรียงข้อมูล เพื่อการพัฒนา (Development) งานวิจัยต่อไป

วงรอบการเรียนรู้ Seci Model

ภาพแสดงวงรอบการเรียนรู้รอบที่ 1

ภาพแสดงวงรอบการเรียนรู้รอบที่ 2

ภาพแสดงวงรอบการเรียนรู้รอบที่ 3

ภาพที่ 2 การสร้างองค์ความรู้ทางการออกแบบภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยในแต่ละรอบ (ดัดแปลงจากทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ Seci Model)

จากการทำวิจัยดังกล่าว มีการลงพื้นที่ศึกษาในหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีรูปแบบเป็นวงรอบของการพัฒนาตามประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงาน โดยต้องการศึกษา วิเคราะห์ประสบการณ์ที่ได้เพื่อเปรียบเทียบและสรุปเป็น timeline ที่แสดงพัฒนาการของการทำงานเพื่อพิสูจน์แนวคิดทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ที่มีลักษณะที่เป็นพัฒนาการไม่ตายตัว (Dynamic)

สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามพื้นที่ขององค์ความรู้ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการออกแบบองค์ประกอบของภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านการออกแบบ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยที่ดี ร่วมสมัย สู่ระดับสากล โดยใช้แนวคิดการสร้างองค์ความรู้ SECI Model
2. เพื่อนำเสนอ timeline พัฒนาการขององค์ความรู้การออกแบบองค์ประกอบของภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Integrated Research) ผสมผสานแนวคิด เครื่องมือและทฤษฎี จากวิทยาการในสาขาต่าง ๆ ร่วมกัน โดยดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ หรือการศึกษาภาคเอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างองค์ความรู้ด้วยการวิจัย R&D โดยมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้แบบปฐมภูมิตามแนวคิดของ SECI Model ที่มุ่งให้ความสำคัญกับพื้นที่ขององค์ความรู้ โดยมีวงรอบของพื้นที่ดังนี้

วงรอบที่ 1 ขั้นการ Research ลงพื้นที่ศึกษาหน่วยงานมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ขั้นการ Developmentออกแบบตราสัญลักษณ์ให้หน่วยงานวังสวนสุนันทา

วงรอบที่ 2 ขั้นการ Research ลงพื้นที่ศึกษาหน่วยงานมูลนิธิพิพิธภัณฑสถานโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

ตลอดจนนำเสนอผลงานออกแบบ ในรูปแบบการออกแบบตราสัญลักษณ์ให้หน่วยงาน และการแสดงผลงานศิลปกรรมโดยมีองค์ประกอบของการออกแบบดังนี้ การออกแบบภาพสัญลักษณ์สำหรับการแพทย์แผนไทยในสาขาต่างๆ เพื่อเป็นตัวแทนภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย เสนอแนวคิดทางทัศนศิลป์แนวคิดการออกแบบภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่แนวคิดการออกแบบภาพลักษณ์สื่อมวลชน

วงรอบที่ 3 ขั้นการ Research ลงพื้นที่ศึกษาหน่วยงานกรมพัฒนา
การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ขั้นการ Development ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ใหม่
กรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกศิลปกรรม
เพื่อประดับผนังอาคาร (Wall art) และต้นแบบผลิตภัณฑ์
ที่ระลึกการแพทย์แผนไทย

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ได้
เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการขององค์ความรู้ที่มีลักษณะที่ปรับเปลี่ยนได้ ไม่ตายตัว
(Dynamic) นำเสนอ Time line พัฒนาการขององค์ความรู้

ผลขององค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลที่ได้จากองค์ความรู้วงรอบที่ 1

ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ ขององค์ความรู้
วงรอบที่ 1 สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนสุนันทา ที่มีการเปิดสอนองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยประยุกต์ตั้งแต่
ระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอก โดยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการออกแบบ
ตราสัญลักษณ์ “วังสวนสุนันทา” เพื่อใช้ในการตกแต่งอาคารสถานที่ ตลอดจน
ผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ยาไทย จากคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ การเรียนรู้แบบฝัง
ตัว ผ่านการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้วยกระบวนการทัศนศิลป์ ที่เป็นองค์ความรู้เดิม
ของผู้วิจัยเอง จากนั้นสังเคราะห์การออกแบบออกแบบตราสัญลักษณ์
“วังสวนสุนันทา” โดยได้องค์ประกอบจาก 3 ส่วน ดังนี้

1. อัตลักษณ์แพทย์แผนไทย เฉลว หม้อยาไทย
2. สถาปัตยกรรมไทยจั่วไทย

3. อัตลักษณ์ท้องถิ่น ในพื้นที่นี้มีองค์ประกอบที่มีความสำคัญหลากหลาย
ได้แก่ อาคารสาขาสุทธธานภดล อนุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
พระบรมราชเทวี และตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ส.ติดมกฏ สิประจำสถาบัน
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาคือ สีนํ้าเงิน กับ สีชมพู โดยสีนํ้าเงิน หมายถึง
สีประจำองค์พระมหากษัตริย์และสีชมพู หมายถึง สีประจำวันพระบรมราชสมภพ
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังภาพ

ภาพที่ 3 ภาพการนำอิตาลีกันต์ในแต่ละส่วนมาวาดเป็นลายเส้นโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 4 ภาพแสดงแนวทางการใช้งานตราสัญลักษณ์

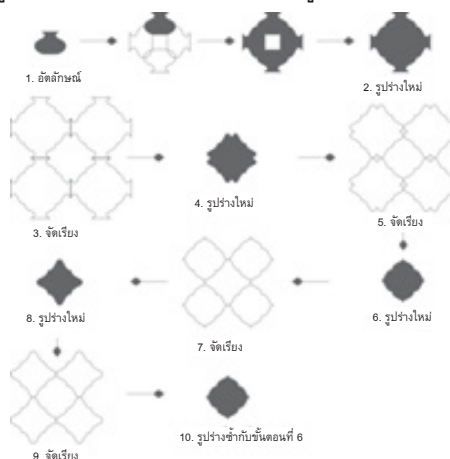
ภาพที่ 5 ภาพตราสัญลักษณ์ที่ทำจากทรายาง และฉลากสติ๊กเกอร์แบรนด์“ตำรับสวนสุนันทา” สอดคล้องกับความต้องการผลิตต้นแบบบรรจุภัณฑ์แบบหัตถกรรม

สรุปองค์ความรู้รอบที่ 1 การออกแบบตราสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์การการแพทย์แผนไทย ควรมีการใช้สัญลักษณ์ตั้งแต่ 2-3 ส่วนดังนี้ โดยมีอิตาลีกันต์การแพทย์แผนไทยเป็นอิตาลีกันต์หลัก

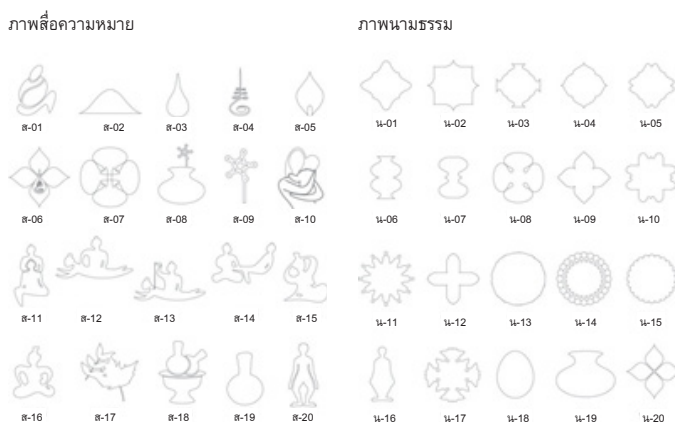
1. อิตาลีกันต์แพทย์แผนไทย
2. สถาปัตยกรรมไทยจั่วไทย
3. อิตาลีกันต์ห้องถิ่น

ผลที่ได้จากองค์ความรู้รอบที่ 2

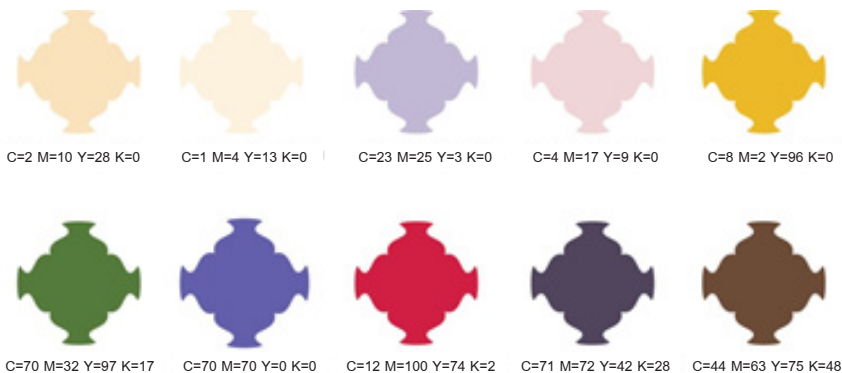
ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากผู้บริหารและ ผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ของ องค์ความรู้รอบที่ 2 มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ได้แนะนำให้เพิ่มเติม ในหลายส่วน ที่ควรจะมีและสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์และบริการทางการแพทย์แผน ไทยในโรงพยาบาล จากนั้นได้สร้างวัตถุดิบสำหรับการออกแบบและสร้างสรรค์ โดย มีวัตถุดิบที่เป็นภาพเพื่อการสื่อความหมายและวัตถุประสงค์ของการออกแบบ ตลอด จนภาพที่ปรับเปลี่ยน ลดทอน บิดเบือนออกไปสู่รูปแบบนามธรรมเส้นสายเพียงนำ เสนอความรู้สึกคล้ายคลึงคล้อยคลา เพื่อสร้างบรรยากาศ ความยืดหยุ่นในการออกแบบ ให้มากที่สุดโดยมีการนิทรรศการ “สุนทรียะอภัยภูเบศร” ชั้นที่อาคารพิพิธภัณฑ์ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในรอบดังกล่าว

ภาพที่ 6 ภาพการสร้างนามธรรมจากภาพสื่อความหมาย

ภาพที่ 7 อัตลักษณ์ของการแพทย์แผนไทย แบ่งเป็นภาพสื่อความหมาย และภาพนามธรรม

ภาพที่ 8 โทนสีที่ได้จากสมุนไพรไทย

ภาพที่ 9 สัญลักษณ์เมื่อใช้ตัวอักษรไทย ฟอนต์ V.11.3_Suphan Fronts Thai Italic

ความหมายและความสำคัญของภาพสัญลักษณ์ที่ได้จากการวิจัย

1. ภาพสัญลักษณ์การแพทย์แผนไทย (กลาง)

ภาพนามธรรมสัญลักษณ์แทนการแพทย์แผนไทยกลาง ความหมายคือ อุดนาโลม สื่อถึง การแพทย์ที่อิงหลักพระพุทธศาสนา (ประภัสสร เจียมบุญศรี, 2555) ดอกไม้ 4 กลีบและลวดลายไทยแสดงถึง อัตลักษณ์ความเป็นไทย และ 4 สาขา การแพทย์แผนไทย รูปหยดน้ำ แสดงถึง การบำบัดรักษาความผ่อนคลายแบบองค์รวม ทั้งกายและใจ

1.1 ภาพสัญลักษณ์เวชกรรมไทย

ภาพวัตถุธัญญะ หม้อยาไทยหมุน ซ้อนกัน 4 ชั้น ทำให้เกิดรูปแบบ คล้ายดอกไม้หรือจิ้งหะที่พอดีทำให้คล้ายกับยันต์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อ และวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความงามและความศรัทธาร่วมกัน

พื้นหลังรูปลูกประคบหมุนวนจนเกิดภาพดอกไม้ แสดงความเป็น ธรรมชาติบำบัดอย่างแท้จริงของการบำบัดรักษาโดยการแพทย์แผนไทย

1.2 ภาพสัญลักษณ์เภสัชกรรมไทย

ภาพวัตถุธัญญะ หม้อยาไทยปักเจลว คือความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต ที่เชื่อว่าเจลวจะขับไล่สิ่งชั่วร้าย และภูติผีหรือสิ่งไม่ดีให้ออกไป

ส่วนพื้นหลังเป็นรูปใบบัวบกซึ่งเป็นหนึ่งในพืชสมุนไพรแซมเบี่ยนของไทย

1.3 ภาพสัญลักษณ์ผดุงครรภ์ไทย

ภาพบุคคลและวัตถุสัญลักษณ์ ภาพแม่และเด็กอยู่ในเปลือกไข่ ห่อหุ้มซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการอบในกระโจมสมุนไพร

พื้นหลังเป็นภาพหม้อเกลือ หรือหม้อดาลสีแดง ใช้ในการอบสมุนไพรด้วยความร้อน

1.4 ภาพสัญลักษณ์หัตถเวชกรรมไทย

ภาพบุคคลสัญลักษณ์กำลังนวด คอ บ่า ไหล่ ซึ่งเป็นท่าหนึ่งของการหัตถเวชกรรมไทย

พื้นหลังเป็นจุดนวด จิตกรรมไทยในวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักและได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำโลกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

1.4.1) ภาพสัญลักษณ์ฤๅษีติดตน (ท่ากายบริหารด้วยตนเอง)

ภาพบุคคลสัญลักษณ์ ฤๅษีติดตน ซึ่งเป็นท่าหนึ่งในกายบริหารด้วยตนเอง

ภาพพื้นหลังเป็นลักษณะลายไทย เพื่อแสดงอัตลักษณ์ความเป็นไทย

ภาพที่ 10 ภาพนิทรรศการ“สุนทรียะอภัยภูเบศร” ณ อาคารพิพิธภัณฑ์เจ้าพระยาอภัยภูเบศร

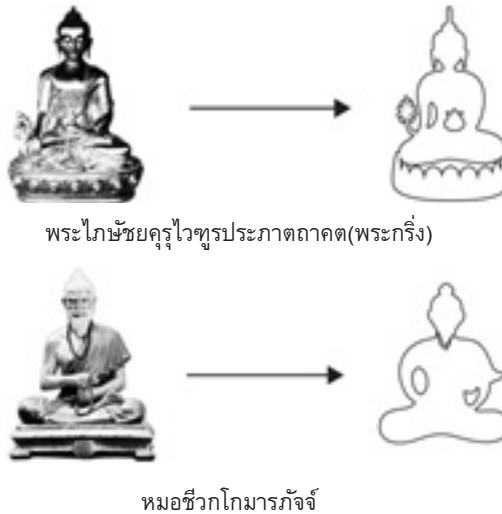
ภาพที่ 11 ภาพสัญลักษณ์ และCI งานมหกรรมการแพทย์แผนไทยและภาคตะวันออก

สรุปองค์ความรู้รอบที่ 2 ได้วิธีการสร้างฐานข้อมูลวัตถุดิบในการออกแบบ ได้แก่ รูปธรรมภาพสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการสื่อความหมาย จากนั้นบิดเบือนด้วยกระบวนการทางทฤษฎีและองค์ประกอบศิลป์เพื่อสร้างวัตถุดิบในรูปแบบภาพนามธรรม เพื่อออกแบบองค์ประกอบ และบรรยากาศของภาพลักษณ์ได้ง่ายและยืดหยุ่นตลอดจนได้ภาพสัญลักษณ์ทางการแพทย์แผนไทย 4 ด้าน และภาพสัญลักษณ์กลางการแพทย์แผนไทยเป็นวัตถุดิบจากนั้นจัดองค์ประกอบ ปรับเปลี่ยนเพื่อออกแบบทางกายภาพร่วมกับประโยชน์ใช้สอยต่างๆ สามารถออกแบบงานที่มีความหลากหลาย ได้แก่ งานทัศนศิลป์ภาพพิมพ์ กราฟิก CI และอื่นๆ สามารถนำภาพสัญลักษณ์ที่ได้มาทำการจัดองค์ประกอบใหม่ได้ให้เกิดความน่าสนใจ ตลอดจนองค์ความรู้ด้านการนิเทศการศิลปกรรมเพื่อการแพทย์แผนไทย

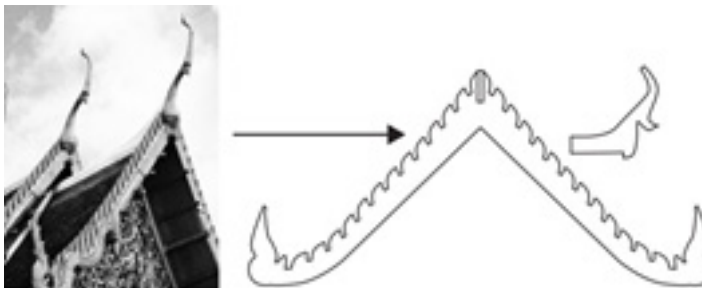
ผลที่ได้จากองค์ความรู้รอบที่ 3

ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากองค์ความรู้วัตถุดิบภาพเพื่อสื่อความหมาย โดยผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ขององค์ความรู้รอบที่ 3 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือกได้เพิ่มเติมในส่วนของการใช้วิธีค้นหาภาพถ่าย

อัตลักษณ์ทางการแพทย์แผนไทย ได้แก่ บรมครู วัตถุทางการแพทย์แผนไทย ทำนวด ฯลฯ จากนั้นลดทอนด้วยเทคนิคการออกแบบดังนี้

ภาพที่ 12 อัตลักษณ์ทางการแพทย์แผนไทย พระโภษชยคุรุไวฑูรประภาตถาคต (พระกัริง) และหมอชีวกโกมารภัจจ์ โดยลดทอนด้วยเทคนิคการออกแบบ

ภาพที่ 13 ภาพหลังคาสถาปัตยกรรมแบบไทยประกอบด้วย ช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์

องค์ความรู้ทางการผลิตต้นแบบด้วยเทคนิค Computer-aided Manufacturing (CAM) โดยทดลองออกแบบและสร้างต้นแบบศิลปะประดับผนัง (Wall art) ตลอดจนผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจำนวน 10 รูปแบบ จากวัสดุและกระบวนการผลิตร่วมสมัย ประกอบด้วย แก้ว Mug 1 ชิ้น โล่รางวัล 1 ชิ้น กลุ่มผลิตภัณฑ์ตั้งโต๊ะทำงาน 3 ชิ้น พวงกุญแจ 1 ชิ้น ชุดเสื้อผ้าผู้บริหารและบุคลากรการแพทย์แผนไทย ทั้งหมด 3 ชุด ชายและหญิง ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การออกแบบและพัฒนาอัตลักษณ์จากนั้นถ่ายทอดสู่ต้นแบบ

ผลิตภัณฑ์ ทำให้ภาพลักษณ์ของหน่วยงานกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีความสวยงามร่วมสมัย และสอดคล้องกัน ปังบอกที่มาจากหน่วยงานเดียวกันได้

ภาพที่ 14 ภาพผลงานออกแบบ Wall art ประดับตกแต่งหน้าอาคารกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ภาพที่ 15 ภาพถ่ายสถานที่จัดสร้าง

ภาพที่ 16 ภาพผลิตภัณฑ์ที่ระลึกกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สรุปองค์ความรู้รอบที่ 3 ได้อัตลักษณ์ทางการแพทย์แผนไทยเพิ่มเติม ได้แก่ พระโขนงชัยคุรุไวฑูรประภาตถาคต (พระกริ่ง) และหมอชิวโกมารภักจ์ จากการประชุมกลุ่มผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ของวงรอบองค์ความรู้ที่ 3 ตลอดจนได้พบกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมได้แก่ สถาปนิก ผู้รับเหมาก่อสร้าง ประติมากร ตลอดจนช่างผู้ชำนาญการระบบการผลิต CNC ทำให้ผู้วิจัยต้ององค์ความรู้ในส่วนของการผลิต

สรุปและอภิปรายผล

การทำงานวิจัยในรูปแบบสหศาสตร์ หรือศิลปกรรมบูรณาการกับศาสตร์อื่นๆ โดยมีการพัฒนาสร้างสรรค์ (Development) ที่ผ่านมาทั้งหมด ก่อให้เกิดองค์ความรู้ฐานการปฏิบัติการ (Practice-led Research) มากมาย โดยเกิดเป็นองค์ความรู้ฝังแน่น หรือ Tacit วงรอบใหม่ในรูปแบบประสบการณ์ของผู้วิจัย โดยผลงานทั้งหมดถูกใช้และเผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์จริงในหน่วยงานที่มีส่วนร่วมกับการทำงานของผู้วิจัย

โดยจากการศึกษาวงรอบการสร้างองค์ความรู้ ทางกรออกแบบภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยในครั้งนี้ ใช้เวลาในการทำงานวิจัยไม่ต่ำกว่า 4 ปี ตั้งแต่ปี 2555 ถึงปัจจุบัน (ปี 2559) ทำให้เห็นความสำคัญของการลงพื้นที่และไม่ทำงานออกแบบในรูปแบบนั่งเทียนทำงาน ได้พบองค์ความรู้จะเพิ่มขึ้น และก่อรูปร่างที่ชัดเจนขึ้นได้จากประสบการณ์ และพื้นที่แหล่งความรู้ที่เปลี่ยนไป กลุ่มประชากรและผู้เชี่ยวชาญที่ได้พบและพูดคุยก่อให้เกิดการแตกแขนงขององค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้น ไม่ตายตัว (Dynamic)

การทำงานที่เปลี่ยนพื้นที่ในการศึกษาองค์ความรู้ไป ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นตลอดเวลา และยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลหรือองค์ความรู้ก่อนหน้าให้มีลักษณะที่ชัดเจนขึ้นอีกด้วย โดยการสร้างองค์ความรู้ทางการออกแบบจะมีลักษณะที่สอดคล้องกับรูปแบบของชั้นบันได ที่ต้องก้าวเดินจากขั้นแรกก่อน ก่อนการทำงานในลักษณะที่ซับซ้อนหรือการใช้องค์ความรู้ที่สูงขึ้นต่อไป หรือมีลักษณะที่สอดคล้องกับชั่วโมงการทำงานของนักบิน ที่ต้องใช้เวลาในการแสวงหาและการฝึกฝนอย่างหนัก (Practice) ไม่สามารถใช้วิธีลัดในการสร้างองค์ความรู้ในลักษณะของการบูรณาการข้ามศาสตร์อื่น เช่น การแพทย์แผนไทยให้เกิดการยอมรับได้ และค้นหาผู้รู้เพื่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตลอดเวลา ในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการขยายผลองค์ความรู้ต่อไปในส่วนขององค์ความรู้ทางการออกแบบ ภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย
2. สามารถนำกระบวนการวิจัยไปปรับใช้ สร้างกลยุทธ์การออกแบบภาพลักษณ์ เพื่อสร้างเอกภาพทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เพื่อเตรียมความพร้อมภาพลักษณ์ด้านต่างๆ ของไทยสู่ความเป็นศูนย์กลางอาเซียน
3. การวิจัยที่มีลักษณะของสหวิทยาการ โดยผู้ทำวิจัยศาสตร์เพียงด้านเดียว ควรให้ความสำคัญกับข้อมูลปฐมภูมิ และพื้นที่ของการสร้างองค์ความรู้ หากเป็นแหล่งข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้ จะมีลักษณะเป็นวงรอบขององค์ความรู้ตามแนวคิด SECI Model ซึ่งก่อให้เกิดการยอมรับ และต่อยอดองค์ความรู้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยบูรพา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุขขอขอบคุณผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญของทั้ง 3 หน่วยงาน พื้นที่สร้างองค์ความรู้ให้กับผู้วิจัย ได้แก่ สาขาวิชาการศึกษาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ที่ให้สังเกตการณ์ข้อมูล ประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แสดงนิทรรศการ ตลอดจนงานสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม เพื่อสร้างภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทยจากการปฏิบัติทาง

ทัศนศิลป์และการออกแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ใน 3 พื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสบ่มเพาะองค์ความรู้ ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาคม และสุดท้ายขอขอบคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้อง ที่ไม่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในทุกด้านด้วยดีเสมอมา

๒๕๖๕ ๒๕ ๒๕๖๕

References

- Leopairrote, K. (2010). **Corporation of Design** (องค์กรมีดีไซน์). Bangkok: Bangkokbiznews printing.
- Thaothong, S. (2010). **Visual Art Creativity Research** (การวิจัยสร้างสรรค์ทัศนศิลป์). Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Chonburi, Thailand.
- The Institute of Thai Traditional Medicine. (2013). **Thai Traditional and Alternative Health Profile** (รายงานการสาธารณสุขไทย ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และ การแพทย์ทางเลือก). Department for the Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Ministry of Public Health, Thailand.
- Tinnaluck, Y. (2009). **The Secret of Local Wisdom** (ปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Visithanon, K., Director Bureau of Policy in Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine. Interview, March 16, 201.
- Jeamboonsri, P., Deputy Director General in Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine. Interview, October 17, 2013.
- Tinnakorn na Ayutthaya, K., Owner of Thai traditional clinic. Interview, September 5, 2013.
- The Development of Thai Traditional and Alternative Medicine. (n.d.). **The 10th National Herb Expo.** (งานมหกรรมสมุนไพรแห่งชาติครั้งที่10). [Online]. Retrieved September 4, 2013 from <http://natherbexpo.dtam.moph.go.th>
- Wanichakorn, A. (2014). **Thai Wisdom Knowledge: Designed and Created the Contemporary Product** (องค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทย: การออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย). Institute of Culture and Arts Journal, 15(2): 30.
- Wanichakorn, A. (2014). **The Design Concept of Thai Traditional Medicine Image** (แนวคิดการออกแบบภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย). The Lecture notes in Abhaibhubejhr aesthetic exhibition at the Abhaibhubejhr Thai traditional medicine museum. Prachinburi province on December 22, 2013. Thailand.

Wanichakorn, A. (2012). **The Study of Perspective Sketching Process for Product Design (การศึกษาระบวนการเขียนภาพร่างทัศนียภาพเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์)** Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand.